

HUGO CLAUS
De verwondering

ROMAN

Tú que no puedes, llévame auestas

Castiliaans spreekwoord

Ontmoeting

De leraar liep de twaalf meter van zijn kamer naar de lift in verwondering. Wachtte bij het traliewerk van de liftkooi. Stak drie vingers door de mazen.

(Dit is een begin. Daar op de gang die naar belladonna rook. En er is kans op een einde, zoals er kans is dat je wint, als je alle loterijbiljetten koopt.)

Er was geen geluid te horen behalve het gegrom van de lift. Neen, niet het geschuifel van bebloemde pantoffels met rubberzolen langs de wijnrode loper die van de kamer der Zigeunerin naar de liftkoker liep, speciaal, leek het wel, voor haar snelle, nooit gewassen voetjes in de muiltjes met de geborduurde viooltjes. Ook haar amechtig lachje niet. Alhoewel zij bezoek had, dat had de leraar gehoord toen hij voorbij haar kamerdeur was gegaan, waarop niettegenstaande het herhaald verbod van de eigenaar, de Zigeunerin opnieuw het teken van de Vissen had geschilderd met oostindische inkt. Wel was merkbaar: haar geur van belladonna.

Toen hij de lift instapte vergat hij de Zigeunerin. En dat was maar best. In de gang beneden groette hij Bogger, de portier, niet, een slijmerd met licht haar die deed alsof hij veegde achter het glazen schot dat de restauratie-afdeling van de hotelingang scheidde.

Hoe zag de leraar er uit in die middag vol zon en badgasten, ballonnen en trams? Het is moeilijk te achterhalen. Verwonderd waarschijnlijk. Kalm zeker. Zoals meestal in de zevenendertig jaren van zijn leven. Hoe was de zee? Tamelijk heftig ruisend tussen het geschreeuw van kinderen en dat van hun ouders. Men wist evenwel dat zij, naderbij, vlakker uitvloeide dan haar geluid op de

dijk deed veronderstellen. Dat zij, vlakbij het zand, zachter rimpelde dan in de baren die de leraar van op de dijk kon zien. De leraar kneep de ogen dicht voor het hevig licht en schoof zijn zonnebril, waar de leerlingen moesten om lachen omdat het een ouderwets, goedkoop model was met mikaranden, tussen het dikke haar dat hij te lang droeg vanwege zijn uitstaande oren. ‘Punaises,’ had zijn vader ooit eens gezegd, ‘zou men des avonds voor het slapengaan in je oren moeten drukken. Na een paar maanden sta je op een morgen op met oren zoals het hoort, klein en Grieks tegen de schedel.’

Tussen het vijandelijk volk met de naakte dijen, de vervellende schouders, de knieën, wenkbrauwen en haren vol zand, dwars door hun door jodium vertroebelde gebaren en stemmen, de hoefels, de grootvaders op tennisschoenen, de vaders met flesgroene vizieren, de kinderen, glimmend van de olie. Voorbij een der twaalf ijsco-karren (twee nonnen en één visser likten) liep hij op de dijk die geel en in zeshoeken gekarteld was, goedgevoegd en glad voor de rolschaatsende meisjes. Tegenover het strand en de vernauwing van de inham die tot een haven uitgebouwd was met een pier die regelmatig om de vijf, zes jaar door stormen werd gehavend, stond een arduinen schipper met het achterhoofd op de hoogte van de tweede verdieping der huizen. Van de dijk gezien, hield hij de billen geknepen. Wie hem vanuit de zee – in een schoolboot, een toeristenboot, een kano met zijn tweetjes – zou aankijken, bemerkt al gauw, neen, onmiddellijk de onschuldige glimlach waarmede het arduinen mongoloïde hoofd (glad als een eikel natuurlijk) de wake houdt over de stad, het water en de onder zijn voeten herdachte verdronken matrozen en vissers van 1914-18 en 1940-45.

De leraar, in zijn onwillige verwarring, dacht aan het strand in de voorbije winter: de hotelgevels met alle blinden neer, de verlaten dijk, de gaten van de allerlaatste puinhopen, de buikige resten van het hotel Titanic met de twee diklippige kariatiden, en hoe hij

er tussen had gewandeld (niet gesneld, zoals nu) en hoe hij een enkele keer, in de holte van kou die de wind in zijn mond blies, had gepreveld, had durven prevelen: ‘Magic. Casements, opening on the foam of perilous seas...’ En hoe hij de regels uitsprak, hopeloos kapotsprak, iets later in de Vierde Latijnse, en hoe het andere regels geworden waren die de slaapzieke klas noteerde in haar schriften. Want sukses had de leraar alleen – en dat was hij al jaren gewend – met beschrijvingen van de verdrinkende Shelley, de hoestende Keats, de doodarme Jacob Michael Reinhold Lenz. ‘En luistert u nu zeer aandachtig juffrouwen, mijne heren, hoe de dichter het geluid van de nachtegaal tracht te vangen in zijn woorden...’ De geluiden herkenden zij. Lettergrepen werden gesjirp, gekwinkeleer. Zij deden vogels na, de zinnen uitblazend op de maat van de leraars wijsvinger. Dit, en ook wat de leraar hun voorhield over zijn zeer eigen techniek van Engelse ademhaling, hielp hen wanneer zij des avonds in de dancings bij de juke-box Amerikaanse liedjes mee-zongen.

De leraar ging naar school. De dijk, wandelgang voor vreemdelingen nu, gunde hij geen blik. Door het park met de miniatuurgolf-spelende gezinnen, naar school. Langs de Franciskus Breestraat waar hij twee maanden gewoond heeft in het eerste jaar van zijn huwelijk – twee kamers, geen badkamer, piepend bed, bloemkoollucht – naar school. Langs de binnenkaai. Voorbij de oorlogsbodem Antoinette. Op het dek, boven de roestige platen, waren matrozen aan het turnen, een matte, tamme krijgskunst. Voorbij een boot die meel of meststoffen loste. Onder de kraan liep de leraar, naast de vrachtwagen waarop twee witbestofte arbeiders de zakken schikten. ‘Héwel, schone Pitoe,’ zei een van hen, de jongste. Hoogrood snelde de leraar naar de overkant, tussen auto’s, en hij knelde zijn boekentas tegen zijn ribben. Naast de brug waarachter de kathedraal haar twee wrattige punten uitstak naast de leraar, bewogen de zeilen van de Belgian Yacht Club. Eerwaarde Heer Slosse, Godsdienst, reed voorbij op de fiets en hief een

vlezig handje, in de mouw van zijn kleed was een blauw en grijs geruit hemd zichtbaar. ‘Dag, meneer de Rijckel. U bent niet te vroeg!’ Onder de bolle rok traptten de kuiten in zwarte, gerimpelde kousen. Soms wanneer een helling in de weg al te steil was, zoals bij de Albert-brug, duwden enkele leerlingen onder het gejuich van omstaanders Eerwaarde Heer Slosse de berg op. Eerwaarde Heer Slosse liet dan de pedalen onberoerd, boven op de Albert-brug zwaaide hij zegevierend adieu. Men heeft de Eerwaarde Heer Slosse ook vaak met de handen op de rug zien fietsen. Ook was hij kwistig met goede punten. En was hij bemind. Gelukkig. Hoe men dat weten kan? De leraar wist het. Af en toe, tussen lesuren, in de leraarskamer, las de Eerwaarde Heer zijn krant en rookte er zijn sigaar van drie frank, draaide de sigaar opgericht tussen duim en wijs- en middenvinger, staarde naar de aspunt met zo’n welig genoeg dat de leraar er verlegen van werd. Niet dorst te vragen: ‘Eerwaarde, wat is er met u? Wat gloeit er in u? Hoe kunt u hier in de leraarskamer zo uitdagend kalm, zo beledigend gerustgesteld zijn?’ Het roze, gevuld gezicht, de leraar wist het, had meewarig en teder als tegen een leerling van de Zesde, gezegd: ‘Het betrouwen, vriend de Rijckel’ of ‘Het geloof, amice’ (amietchee).

Over de speelplaats, een wijd terrein voor rolschaatsers, ging de leraar meer rechtop, meer in de houding van iemand, die beloerd, bespot, belasterd wordt en hij doorkruiste het veld waarover het geblaat van de kleinste leerlingen weerklonk. Daar stond handenwrijvend Nouda, Latijns-Grieks, en daar kwam Kurpers, de Neus, Aardrijkskunde, die zijn hals rekte en zocht bij welke klas hij hoorde. Meestal was Kurpers, de Neus, Aardrijkskunde, te laat en dan liep hij regelrecht naar de rij leerlingen die nog geen hoeder aan kop had. De leraar was drie keer te laat gekomen in de vier jaar dat hij les gaf aan dit Atheneum en drie keer had de Prefect, misschien al voordat de bel een tweede keer had geluid, zijn leerlingen naar hun klas gejaagd. En meer nog. De leraar had al kunnen vaststellen dat als hij, zoals vandaag, geen lesuren had ’s mor-

gens, de Prefect niet eens op de speelplaats verscheen. Alsof hij alleen maar op de speelplaats verscheen om de Rijckel, Engels-Duits, te betrappen. Alsof hij, als er geen kans op vernedering bestond, het liefst in zijn kantoor bleef, het glazen hok ginder, dat als een kubieke wig uit de gevel naar buiten schoot. Hij spiedde er, onaantastbaar. Alhoewel hij er minder onaantastbaar was, dan wanneer hij onder ons liep, vlakbij, als een leraar bijna, met zijn onbewogen gezicht zonder één plooi, naar ons, naar iedereen, naar alles gericht.

De leraar naderde de Prefect die bij Nouda, Grieks-Latijns, stond. De twee schenen samen een grappig geheimpje te delen. ‘De Rijckel,’ zei de Prefect.

Nouda, Latijns-Grieks, die nooit groette, vroeg of hij de overstromingen in Denemarken had gezien in de televisie. De Prefect drukte de leraar de hand en hield in tegenstelling met wat hij bij de andere leraars deed, zijn handschoen aan. De leraar loste de hand in de grijze suède-handschoen niet en dacht: ‘Wat scheelt er mij? Wat gebeurt er met mij?’ De Prefect trok zijn hand terug en stapte naar de hoofdingang, een veertje in zijn knieën.

Toen de leraar bij zijn klas kwam, werd de rij stil. Hij wendde haar zijn rug toe en hoorde haar achter hem de trap opkomen, de jongens met de slepende schoenzolen, het getik der meisjeshakken. Zij deden hem niet na, zoals zij het heel vaak Malaise, Scheikunde, laptten, wiens waggelgang zij imiteerden, overdreven tot het soms, ongeremd, oversloeg en er een bende epileptici achter Malaise, Scheikunde, de trap naar boven klom, krampachtig en kermend en zwaaiend. Zij plaagden hem ook nooit. Dat maakte de leraar soms onrustig. En soms betrapte hij zichzelf er op dat hij hun had willen vragen welke bijnaam zij voor hem verzonnen hadden, want in de leraarskamer was daarover niets bekend. Hij had al verschillende bijnamen voor zichzelf bedacht, gemene, smerige, maar op een of andere manier scheen niet één ervan toepasselijk. Men kon overigens niet altijd de herkomst van een bij-

naam verklaren. Waarom heette Camerlynck, Turnen: de Feun, waarom heette Juffrouw Maes, Studiemeesteres: de Neus, terwijl zij een onaanzienlijke neus had? De leraar had zich, toen hij aan het verzinnen was geweest, geschaamd voor zijn vondsten, het was iets vernederends om jezelf een bijnaam te zoeken, je te verkleinen, te beperken, te preciseren tot een bepaalde fysische eigenschap of een karaktertrek. Overigens, van al die namen die hij zichzelf toebedacht had die avond, (een beetje, dacht hij, zoals een auteur de titel voor zijn boek zoekt) kan hij zich alleen maar de laatste herinneren, die nog het meest toepasselijk scheen, toen hij, bek-af in bed kroop en het opgaf. Lul. Lul de Rijckel, Engels-Duits.

Toch kwam hem 'Neus' voor Kurpers, Aardrijkskunde, volmaakt natuurlijk voor. De man was een dronkelap die eens een kwartier onmachtig voor een klasdeur had gestaan terwijl hij probeerde de sleutel in het sleutelgat te krijgen, hakkeland terwijl hij van veel te ver naar de deur stootte met zijn sleutel: 'Ik kan het, zeg ik jullie, bastaards, ik kan het.' Later was hij in slaap gevallen met het hoofd op de ellebogen voor de hele duur van de les. Toen een van de leerlingen het had verklikt 's anderendaags, had de Prefect het Kurpers, Aardrijkskunde, met moeite kwalijk genomen.

De leraar wandelde tussen de banken en gaf een diktaat. De groep – zoveel maal een naam, een stem, een huiswerk, een aantal punten – schreef neer. Waarom deze groep en die in de andere klassen hem als een uitzondering beschouwden, was de leraar een raadsel. Hij zou het nooit weten. Hij transpireerde. Veegde verwonderd zijn zweet af. Zijn eigenschappen en ondeugden tot een sommetje bij elkaar rekenen, dat vergelijken met de som van de andere leraars, het afwegen aan de som van anderen buiten de school, zijn weinige bekenden, zijn ex-vrouw bijvoorbeeld, het bracht geen oplossing. Niemand zei je ook iets daarover. Je kon moeilijk vragen stellen daarover. Hij was streng. Ja. Maar Camerlynck, Turnen, was dat ook en dat belette de leerlingen niet bij

hem een normale houding aan te nemen van mouwstrijken en vleien en verklikken, iets wat bij hem, Lul de Rijckel, Engels-Duits, nooit voorkwam. Hij was een uitzondering. Een naar, heftig woord. Neen, hij was geen uitzondering. Hij had een zelfde houding al eerder gemerkt. Een paar jaar, twee jaar geleden, toen Tienpondt een interim kwam doen. Tienpondt, Wiskunde. Hij speelde in het stadselftal en in principe had dit hem populair, bemind, erkend moeten maken. Tienpondt had zelfs getracht zijn voetbalglorie uit te buiten door het eerste kwartier van zijn les te wijden aan technisch commentaar bij de match van de vorige zondag, maar het had niet gebaat, de man had hem – misschien uit sympathie voor iemand in hetzelfde geval – verteld over de onbegrijpelijke onverschilligheid van de leerlingen tegenover hem. ‘Ik voel geen weerstand,’ had Tienpondt gezegd. Een term voor krachtmetingen in team-verband. De leraar was vergeten wat hij toen, in de leeszaal, geantwoord had. Waarschijnlijk iets over het onafhankelijk bestaan naast elkaar... misschien iets over het huwelijk als een eender verschijnsel... in welke termen...

Het diktaat was ten einde. Hij schreef een te vertalen tekst op het bord. Op het dak van de turnzaal liepen werkmensen de lucht in en sleurden aan een kabel. Onder hen weerklonk een marslied.

De leraar vlotte door de middag, klinkers rekten zich uit, de lesuren brachten hem van het Vijfde Wetenschappelijk naar de Derde Latijnse, de horde voor hem was tam, gaf antwoord, stotterde, zat honkvast in zijn gewoonten en zeden van vijandelijk kamp. Hij had voor de zoveelste keer het bord afgeveegd met een klam, kwalijk ruikend vod, zijn handen aan elkaar drooggewreven, de rolletjes grijs vuil in de papiermand gegooid toen, een paar minuten voor de bel moest luiden, de Prefect binnenkwam, met een verse sigaret in de mond. De leraar zag hoe hij de dikke Verlinde tegen de wang tikte, hoe hij achter de laatste bank ging staan, daar wachtte, onbeweeglijk, zonder één knik, één teken, één woord. Kostte het hem zoveel moeite om tot bij het podium te ge-

raken? Ja. De Prefect, omdat de leraar niet verroerde, knikte. Ja. Ja, sukkel, je mag je lesuur beëindigen vóór de bel geluid heeft, hou er maar mee op, en kom hierheen, rennen! Het gladgeschooren, gretig hoofd hapte een toffee naar binnen.

De leerlingen, op het teken van de leraar, sloegen hun lessenaars zachter dicht dan gewoonlijk, stonden kalmer recht, verzamelden zich fluisterend op de gang. In de lege klas, terwijl de leraar een raam sloot, zei de Prefect dat er een vergadering was die avond en dat de redenaar (hij! de Prefect! de geachte spreker!) moest ingeleid worden. De leraar antwoordde dat hij nog de studie van zes tot zeven te bewaken had. Dan heeft u nog ruimschoots de tijd, vond de Prefect die wist dat de leraar van zijn vrouw gescheiden leefde en zijn avondmaal haastig in goedkope restaurants gebruikte.

Het studielokaal lag lager dan de speelplaats, een kelder met glazen wanden die door de bakstenen rand van het wijde, onoverzienbare terrein middendoor gesneden werd. De leraar, roerloos op het verhoog, loste het kruiswoordraadsel van de krant op, zag hoe de zon daalde over de daken van de school; het licht werd aangestoken, veranderde de veilige kamer in een gifgroen aquarium. Pennen krasten, papier ritselde, zweetlucht, krijtstof, de gebogen kinderhoofden, het liefst was de leraar hier gebleven tot het helemaal donker werd. Hij wou naar de keuken lopen om er wat koffie te vragen, maar zo gauw dachten zij dat je iets uitsparen wou op kosten van de Gemeente en de Staat, en hij vroeg zich af: ‘Wat heb ik?’ Een lange tijd ging voorbij en toen maakten drie vanden uit de retorika-klas door het vanzelfsprekend gemak waarmee zij opstonden en hardop begonnen te praten hem er op attent dat het zeven uur was. Een andere leraar had snedig, hautain gezegd: ‘Heren, u verlaat dit pand wanneer ik het zeg, en niet eerder,’ de Prefect had alleen maar gezegd: ‘Heren,’ maar het voorbeeld van de slungels was al door de hele klas gevolgd voor de leraar zich dat realiseerde, hij rolde de krant op en stak haar in de papierbak. Hij

dacht eraan een brandende lucifer in de gleuf van de krant te gooien. Maar de metalen cilinder knelde de krant te zeer, er lagen ook te veel sinaasappelschillen in de bak, het vuur zou geen uitbreiding nemen, de papierbak stond op een betonnen vloer. Tussen de leerlingen, die hij gemakkelijk door een beslissend gegrom uit elkaar had kunnen jagen, drumde hij naar de koele, lichte lucht buiten.

Losgeraakt van de schouderloze meute liep hij naar het hotel, traag, naar voren gebogen, als een tien jaar oudere man. Ik nestel mij al in mijn veertiger jaren. Er was niemand om te groeten op de weg. Hij keek slordig de vrouwen aan, kocht sigaretten in een winkeltje aan de Albertdijk. De verkoper meldde dat er veel volk zou zijn in de Kursaal die avond en die nacht, en knabbelde op iets smals met zijn voortanden en beweerde dat het hét ogenblik was om kamers te verhuren, want er waren heren vannacht die driemaal van kostuum en van vrouw verwisselden. Daarna gaf hij de leraar, iets wat nog nooit voorgevallen was, twee lucifersdoosjes cadeau.

Zoals de passieoordenaar soms, onwetend, het oord gaat verkennen waar hij zich iets later aan zijn onwillige verloofde zal vergrijpen, zo ging die avond Victor-Denijs de Rijckel, een leraar, voorbij de Kursaal. Er hingen affiches aan alle ramen. Boven op de koepel hingen de vlaggen van België en van Frankrijk. Vanuit de neogotische boog van de ingang bengelde aan glinsterende nylondraden een reusachtig wit konijn met twee mensenogen (bij een specialist-opticien gekocht? in een zaak waar éénogigen de voornameste klanten zijn?). De iris weerkaatste het licht volmaakt, het wit deed aan melk denken, afgeroomd, met blauwe glanzen. Een snor, eveneens in nylon, maar dan verguld, sprong uit de snoet; de staart had een elektrisch lichtje op zijn punt. Het konijn bewoog alhoewel er in de stad geen wind was. Waarschijnlijk was hij pas opgehangen en had een speelse werkman hem een duwtje gegeven. Het konijn lachte. Terwijl de leraar van onderaan de vacht van het dier bewonderde waarvan de haren in het oranje neonlicht

aan elkaar geklit leken, stelde hij zich plots voor dat het konijn om een of andere reden ook van binnen natuurgetrouw was nagebootst, en een weke, broeierige massa bevatte en dat het konijn makkelijk van de draden of van de gewelfde zoldering kon loschieten en hoe de smak dan aan zou komen, een zwaar, nat, warm kussen tegen zijn schedel, en hoe de moes hem over de oren zou druipen met het engelenhaar van de nylondraden in zijn ogen, en hij verliet het portaal.

In het restaurant De witte Zee at hij nogal schrokking de dagschotel. De kelnerin, bij de koffie, onderhield hem zoals altijd met verhalen over haar man die beter in een klooster had kunnen gaan, wat had je aan iemand die het liefst maar naar IJsland vaarde en maanden wegbleef? Voor wat haring verspeelde hij zijn huwelijks-geluk. De leraar las vlug – alsof hij in een stomme film optrad – sedert hij de school verlaten had, neen, sedert hij het wit konijn boven zijn hoofd had zien waaien overviel een bevende haast hem – te vlug de krant, de woorden kruisten elkaar over de regels.

Toen hij zijn kamer kwam binnengelopen – wie was er op heterdaad te betrappen misschien, te straffen? – ruiste de zee er, die vele etages lager nog alleen door haar schuimkoppen zichtbaar was, toeristen riepen elkaar toe op de dijk, sloepen voeren binnen. Met het lauw water van de lavabo bereidde hij een kopje Nescafé, sipte eraan op zijn bed. Uit de kamer van de Zigeunerin ontstond geratel. Hij staarde lang naar zijn boekentas, een geschenk van zijn vrouw toen hij zijn eerste interim had gedaan. De poederkoffie kleefde aan zijn gehemelte, tussen zijn tanden. Hij liep op zijn sokken naar de deur en naar de kamer van de Zigeunerin, klopte vlak op de buik van een der Vissen die zijn vinnen rechtop droeg, als een haan zijn kam. Men verschoof meubels binnen. ‘Ah,’ zei zij. En zij stootte een volgens de leraar totaal misplaatste vreugdekreet uit. Het hotel, waarin alleen verdwaalde Engelse toeristen logeerden, reageerde niet. ‘Ik wist dat je komen zou,’ zei zij.

‘Vandaag?’ vroeg hij. ‘Vandaag of morgen,’ zei zij.

Stoorde hij? – ‘Wel...’ Dit alles in de deuropening. Of was hij toen al binnen? Ik was toen al binnen, ik weet het zeker.

De leraar zei dat hij zich niet goed voelde. Zij zei dat het niet verwonderlijk was, Jupiter en Saturnus zaten in de weg.

‘Saturnus, mijn oren!’ riep, ongevraagd, een jonge matroos die ineengedoken op het hoofdkussen van het bed zat, met zijn rug tegen de muur. Hij was bezig met een van zijn lange, witte voeten waarvan hij de tenen bewoog. ‘Waarom niet,’ zei de leraar en bleef staan bij de deur, want hij vreesde dat de Zigeunerin haar grafieken en haar sterrenkaarten zou boven halen terwijl die andere, die matroos die duchtig aan zijn tenen krabde, aanwezig was. ‘Wacht even,’ zei de Zigeunerin en zij ging inderdaad al naar haar kast, en in dit heet, onzalig, moeilijk ogenblik zei de leraar, mummelde hij: ‘Ik kom wel een andere keer terug.’ Haar belladonna-ogen, haar delikaat geverfd, wassen gezicht zei: ‘Ja, een andere keer, het liefst...’

‘Een andere keer, mijn oren!’ riep de matroos. ‘Ga toch zitten, kerel!’ ‘Dit is mijn neefje,’ zei de Zigeunerin. Zij betastte haar tweehonderdtachtig maal ontkleurde en geverfd haar dat zijn definitieve vorm in de twintiger jaren had gekregen en zei met lippen die in een veertig jaar oude hartvorm waren geschminkt, gelakt eerder, dat het inderdaad moeilijk was voor hem, nu, als Ram, nu Saturnus... ‘Pas op voor de Schorpioen,’ zei zij, ‘alhoewel de Maan thans...’ Haar pruisischblauwe oogleden met de stekelige wimpers bedekten haar ogen. ‘Mijn moeder,’ dacht de leraar.

Een gewaarschuwd man liep thans op straat, maar wist hij veel? De weg naar het lokaal Ons Huis waar de Associatie voor Vlaams Kultuurleven vanavond de bekende spreker, pedagoog en voorzitter van de Vrienden der Muziek, de Prefect van het Atheneum, dokter Verbaere zou aanhoren in een voordracht over de functie van de klassieke muziek in onze samenleving, leidde de leraar door het Park, maar die weg sloeg hij niet in. Hij dwong zich langzaam te lopen en bleef gapen in elke winkelruit, voor elk café.